

## บทที่ ๔

### ความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อผีของชาวล้านนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๔ นี้ เน้นศึกษาถึงผลจากการสัมภาษณ์ภาคสนาม เพื่อนำมาประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (Personal interview) แล้วนำมาสรุปเป็นบทวิเคราะห์ใน ๓ ด้าน คือ (๑) ความสัมพันธ์ของโหราศาสตร์กับการเข้าสู่ร่างกายมนุษย์ (๒) พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อผีของชาวล้านนาที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา และ (๓) หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในความเชื่อผีของชาวล้านนาที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา สรุปผลการศึกษา มีดังต่อไปนี้

#### ๔.๑ ความสัมพันธ์ของโหราศาสตร์กับการเข้าสู่ร่างกายมนุษย์

ก่อนที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวล้านนา ผู้วิจัย จึงได้นำบริบทที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ที่เข้าไปสู่ในร่างกายของหมอโหราศาสตร์หรือผีฟ้า เพื่อประกอบพิธีกรรมสำคัญของชาวล้านนา เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทต่างๆ ว่า เพราะเหตุใด หมอโหราศาสตร์ จึงเป็นบุคคลที่สามารถติดต่อกับโหราศาสตร์ได้ ก็ในเมื่อเขาก็เป็นเพียงคนธรรมดาทั่วไป ฉะนั้น ในหัวข้อต่อไปนี้จะได้นำเสนอเรื่องโหราศาสตร์ที่เข้าไปสู่ร่างกายมนุษย์พร้อมด้วยเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเราธรรมดา กลายเป็นร่างทรงที่ชาวล้านนาเรียกติดปากว่า “หมอโหราศาสตร์” กล่าวคือ

##### ๔.๑.๑ ความสัมพันธ์ของโหราศาสตร์กับการเข้าสู่ร่างกายของมนุษย์

โหราศาสตร์ที่เข้าสู่ร่างกายมนุษย์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ โหราศาสตร์ที่เข้าสู่ร่างกายมนุษย์ทางกายภาพ และโหราศาสตร์ที่เข้าสู่ร่างกายมนุษย์ที่แสดงออกทางจิต โดยแต่ละประเภท ก็จะสนองตอบความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

๑) โหราศาสตร์ที่เข้าสู่ร่างกายมนุษย์ที่แสดงออกทางกายภาพ เป็นโหราศาสตร์ที่เข้าสู่ร่างกายมนุษย์ที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัว มีความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งสามารถที่จะผลิตผลของวัตถุที่เห็นภายนอก เพื่อเรียกร้องความสนใจ และสร้างความเชื่อมั่นในการปรากฏของโหราศาสตร์และโลกที่มองไม่เห็น สามารถที่จะสร้างปรากฏการณ์ทางวัตถุต่างๆ ได้ เช่น การเคลื่อนที่ของคนเป็นอัมพาต (inert bodies) เสียงดัง เสียงพูดโดยตรง (directional voice) การบำบัดรักษา (phenomenal cures) อาการเคลิบเคลิ้ม (transportations) แบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีสติรับรู้ต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อตัวเอง และกลุ่มที่ไม่มีสติรับรู้ในขณะที่แสดงอาการต่างๆ โดยวิญญาณ (spirits) จะเริ่มต้นด้วยการเข้าสู่ในร่างกายมนุษย์ (spiritism) เพื่อช่วยให้เกิดการหล่อหลอม

ทางความคิดของวิญญาณ สร้างความสนใจ โดยมีรูปแบบทางพิธีกรรม บรรยากาศของสถานที่ การจัดวางอุปกรณ์ เครื่องแต่งตัวของผู้นั่งหรือถูกทรงเป็นปัจจัยเสริมความเชื่อถือ<sup>๑</sup>

๒) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ที่แสดงออกทางจิต โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ ซึ่งสามารถที่จะสร้างการติดต่อสื่อสารกับโอปาติกะอื่นๆ อีก แล้วสื่อให้ทราบถึงความคิด ความเข้าใจในเชิงศีลธรรมและปรัชญาของชีวิต โดยเชื่อมโยงปรากฏการณ์ที่แสดงออกมาช่วยให้ เข้าใจถึงอีกโลกหนึ่งซึ่งมองไม่เห็น และรูปแบบการใช้ชีวิตของวิญญาณในโลกนั้น นอกจากนั้น ยังพบว่า มีการแบ่งประเภทย่อยของโอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ได้อีกหลายแบบ นอกจาก ๒ ประเภทใหญ่ดังกล่าว แบ่งย่อยเป็น ๘ ประเภทอีก ดังนี้

(๑) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ที่มีประสาทสัมผัสต่อจิตวิญญาณที่ไวมาก หรือประเภทตึงใจ (Sensitive Mediums or Impressionable Mediums)

(๒) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ประเภทที่มีประสาทสัมผัสรับรู้ในการได้ยินเสียงของวิญญาณ (Auditory Mediums or Hearing Mediums)

(๓) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ประเภทพูดทางโทรจิต (Talking Mediums or Psycho-phony Mediums)

(๔) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์แบบมองเห็น (Seeing Mediums)

(๕) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์แบบตาทิพย์ (Clairvoyant mediums)

(๖) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์แบบเดินละเมอ (Somnambulant Mediums or Sleepwalker Mediums)

(๗) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ประเภทบำบัด (Healing Mediums)

(๘) โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ประเภทเขียน<sup>๒</sup> (Psychograph Mediums or Writing Mediums)

จากการศึกษา ผู้วิจัย มีข้อสังเกตว่า สิ่งที่โอปาติกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์กังวล คือ กลัวว่าการเข้าถึงจะไม่เป็นจริง การเข้าถึงมีการพัฒนาศักยภาพได้ เริ่มต้นด้วยการสวดขอความคุ้มครอง และนั่งคอย จากนั้น จะรู้สึกว่าร่างกายถูกถ่วงหนักด้วยพลังมหาศาลที่มองไม่เห็น ทั่วร่างกายอึ้ง แต่หัวกลับเบา ค่อยๆ ปลดปล่อยคลายการควบคุม ตัวเอง จนสู่การเข้าทรงอย่างสมบูรณ์

<sup>๑</sup>พระเชียรวิทย์ อดุลสนฺโต (โอชาวัฒน์), “ การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

<sup>๒</sup><http://www.cassg.esmartweb.com/> by Cesar Augusto Spirits Study Group New Jersey - USA – ๒๐๐๑ – [ ๑๐/๕/๒๕๕๔].

จนผู้ชี้นำทางวิญญาน/ ผู้คุ้มครองเข้าถึงสู่ในร่างกายของตนเองแทน คือ ขาดสติควบคุมจิตโดยสิ้นเชิง แม้จะมีความรู้สึกอยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่กำลังแสดงออกมาทางกายและวาจาได้เลย ส่วนจิตหรือวิญญานของผู้ที่ถูกโอบปาดิเกะสิงสู่ทางร่างกาย ก็ทำได้แต่เพียงมองดูอยู่ภายนอก และจะเป็นผู้สอนให้จิตได้รับรู้ถึงพลังแห่งจิต แสงสว่างแห่งวิญญาน จนกระทั่งว่ารู้จักตัวเองและอนาคตได้ การยอมถูกสิงโดยโอบปาดิเกะหรือยอมเป็นร่างทรงเป็นการติดต่อแบบ ๒ ทาง สามารถพูดด้วยจิต อ่านใจ และโต้ตอบแบบโทรจิต จากนั้นได้พัฒนาจากผู้ถูกสิงเป็นนักบวชโดยใช้พลังแห่งพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล ผสานกับพลังของตัวเอง แล้วส่งพลังนั้นไปยังคนไข้ เพื่อบำบัดจิตวิญญานคนไข้ให้สว่างขึ้นก่อนการรักษาทางกาย เป็นพลังแห่งจักรวาลด้วยการใช้พลังจิตเชื่อมต่อเข้ากับจักรวาล พลังแห่งพระผู้เป็นเจ้า ทำให้บวชระยะไกลได้ด้วยความคิดซึ่งเต็มไปด้วยพลังบริสุทธิ์<sup>๓</sup> สามารถเดินทางผ่านกาลเวลา เกิดพลังจิต และเห็นอนาคตกลายเป็นผู้หยั่งรู้<sup>๔</sup>

#### ๔.๑.๒ ประเภทของโอบปาดิเกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์

ประเภทโอบปาดิเกะที่เข้าถึงร่างกายมนุษย์ หมายถึง โอบปาดิเกะในระดับต่างๆ ที่ยังไม่ถึงวาระการเกิดเป็นมนุษย์ แต่มีความเลื่อมใส บรรณาจะช่วยเหลือส่งเสริมและมีส่วนร่วมในการสืบพระศาสนาด้วย ครั้นจะลงมาเกิดใหม่เพื่อสร้างบุญ ก็จะต้องรอเวลาอีกนานกว่าจะถึงเวลานั้น<sup>๕</sup> ซึ่งแยกตามภาระหน้าที่ได้ ๒ ประการด้วยกัน คือ ความสัมพันธ์ในอดีต โดยการให้ความคุ้มครองอารักขาผู้ที่ได้มาจุติเป็นมนุษย์ เพราะเหตุว่าเคยผูกสัมพันธ์กันมาแต่ชาติปางก่อน เมื่อผู้ที่ถูกสิงร่างกายนี้ได้ทำบุญและแผ่เมตตาให้ ก็จะได้ร่วมอนุโมทนาบุญด้วยกัน ขณะเดียวกันก็จะคอยปกป้องคุ้มครอง ช่วยเหลือการทำมาหาเลี้ยงชีพ คลจิตใจหรือเกิดเป็นलगสังหรณ์ในเรื่องราวต่างๆ และอาจจะนำสร้างบารมีทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา บางครั้ง เมื่อสวคมนต์นั่งกรรมฐานโอบปาดิเกะที่เข้าถึงอยู่ในร่างผู้นั้น<sup>๖</sup> ก็อาจจะนำสวคมนต์เป็นภาษาภาษาเทพ ภาษาเขมร ภาษาจีน ภาษาบาลี แม้เจ้าตัวไม่ได้เรียนก็ตาม ความสัมพันธ์ สรุปได้ คือ เคยมีบุญคุณกันมาก่อนที่จะลงมาจุติเป็นมนุษย์ หรือในอดีตชาติ เคยติดหนี้บุญคุณกันมาก่อนที่จะลงมาจุติเป็นมนุษย์ หรือ ในอดีตชาติ เคยเป็นบุตรหลานหรือบริวารกันมาก่อน และเกิดจากการสวคมนต์อ้อนวอนขอบารมีจากเทพดาเป็นประจำ

<sup>๓</sup>อัลเทีย, โรสแมรี่, *The Eagle and the Rose - เรื่องจริงของร่างทรง*, แปลโดย ถัฏรนกร องค์กรสิงห์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕) หน้า ๑๕๕.

<sup>๔</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๑.

<sup>๕</sup><http://www.watthamfad.com/vi-bak-kum/rang-song.htm> [ ๒๐/๔/๒๕๕๔ ].

<sup>๖</sup>พระมหาเรีงสรวง ดาษไชยสง, “แนวคิดเรื่องวิญญานในพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕),

ดังนั้น ผู้ที่ถูกโอบปาดิเกถึงสู่ในร่างนี้ จึงต้องสร้างบารมีโดยใช้หนี้บุญคุณขององค์เทวดา โดยเป็นการเข้าถึงหรือสื่อที่จะติดต่อกับมนุษย์เพื่อสร้างบารมีร่วมกัน ในการทำนายทายทักรักษาโรค หรืออื่นๆ สุดแท้แต่โอบปาดิเกนั้นจะเห็นสมควร และเมื่อถึงเวลาหรือหมดหน้าที่ก็ต้องตายไปตามกาลเวลาที่เหมาะสมแก่อายุขัยหรือบุญที่เคยสร้างไว้

ส่วนวิญญาณผู้ชี้นำ มีหลายประเภท มีทั้งที่เป็นมนุษย์และอมนุษย์วิญญาณผู้ชี้นำนั้นมีทั้งที่ยังคงมีชีวิตอยู่และที่ตายไปแล้ว เช่น พวกถอดจิตออกไปเที่ยวในดินแดนลับ ที่เป็นมนุษย์ที่ตายไปแล้ว ได้แก่ บุคคลต่างๆ ไปที่พบหลังจากที่เขาไม่มีกายเนื้อแล้ว<sup>๖</sup>

ขณะเดียวกัน ผู้รู้ตะวันออกแบ่งโอบปาดิเกที่มักจะเข้าถึงสู่ร่างมนุษย์ แบ่งออกเป็น (๑) องค์เทพ (พระศิวะ) พระนารายณ์ พระอุมา พระลักษมี (๒) องค์พรหม (๓) องค์เจ้าซึ่งมักมีอิทธิฤทธิ์ เช่น เจ้าพ่อพระยาแล สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม่ย่าโม ที่โคราช และ (๔) โอบปาดิเกหรือผีเพนजरที่ชอบรบกวนมนุษย์ให้เดือดร้อนกายและใจ เช่น เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ หากวินิจฉัยด้วยการแพทย์สมัยใหม่ปัจจุบันเช่น ผีปอบ ผีตายโหง ผีตายพราย เป็นต้น<sup>๗</sup>

ส่วนโอบปาดิเกที่เข้าถึงมนุษย์ในทัศนะชาวตะวันตก สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

๑) อาจารย์ใหญ่ รู้แจ้งเรื่องราวของโลก ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่ในวิญญาณภพ เช่น จอห์นผู้เป็นที่รักยิ่ง อับราฮัม เอลมอร์ยา ลูทมิ กวานยีน อินทรีขาว นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าตามปกติแล้วเราจะมีอาจารย์ใหญ่เพียงท่านเดียว แต่บางขณะก็มีได้มากกว่าหนึ่งท่าน

๒) แพทย์ ดูแลความเป็นอยู่และสุขภาพของเรา ผู้ฝึกฝนพัฒนาตนด้านการบำบัดจะมีแพทย์ คอยดูแล

๓) บุรพาจารย์ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือเรื่องการศึกษาและการพัฒนาจิตใจ

๔) นักเคมี เป็นวิญญาณผู้ชี้นำที่ช่วยปรับเปลี่ยนความสมดุลของเคมีในร่างกายเพื่อให้เราปรับตัวเข้ากับวิญญาณภพได้ดียิ่งขึ้น

๕) ผู้พิทักษ์ อาจพบเห็นในรูปของอินเดียนแดงหรือไวคิง และอาจแสดงตนเป็นสัตว์มีพลัง เช่น เสือดำ ช้าง มังกร เมื่อต้องการพลังและความแข็งแกร่ง

๖) ผู้นำสาร ผู้ฝึกตนจนมีหุติพิย์ (ฟังเสียงวิญญาณผู้ชี้นำได้) จะส่งข้อมูลที่ได้อามาให้ผู้อื่น ผู้นำสารช่วยกันกว่าข้อมูลให้แก่มนุษย์

<sup>๖</sup> Andrews Ted ,Andrews, **How To Meet and Work with Spirit Guide - พลังต่างมิติ**, แปลโดย อันเวส, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๒๑.

<sup>๗</sup> ว.จินประดิษฐ์, **คู่มือร่างทรงรวบรวมการปฏิบัติและพิธีต่างๆ ในการทรงเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานหอสมุดกลาง, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔-๑๖.

๗) ทวารบาล ทำหน้าที่คุ้มครองมิให้วิญญาณร้ายล่วงล้ำเข้ามาในขณะที่เราเปิดทวารเข้าสู่วิญญานภพ ส่วนผู้ฝึกงานเพื่อเป็นร่างทรง ทวารบาลจะช่วยชี้นำและปกป้องกายเนื้อของเขาไว้ในขณะถอดจิตออกจากร่าง<sup>๕</sup>

นอกจากนี้ นักวิชาการตะวันตก กล่าวว่า ยังมีโอปปาติกะต่างๆ ทั้งหลายที่มักทำหน้าที่เป็นผู้ชี้นำ ครู แพทย์ เป็นต้น และโอปปาติกะประเภทนี้เองที่เป็น “องค์ ” หรือโอปปาติกะ (ผี) ผู้ชี้นำ แบ่งโอปปาติกะที่เข้าสู่ร่างกายมนุษย์ได้อีก ๓ ประเภท ดังนี้

๑) องค์ที่เป็นครูของผี (Spirit Teacher) เช่น ร่างทรงพระพรหมเอราวัณ พระศรีอริยเมตไตร

๒) องค์ที่เป็นเจ้าสมัยใหม่ (Modern Spirit Mediums) เป็นร่างทรงรูปแบบใหม่ที่หลากหลาย เช่น เสด็จพ่อ ร. ๕

๓) องค์ที่เป็นเจ้าแบบเก่า (Traditional Spirit Mediums) เป็นเจ้าต้องการช่วยเหลือมนุษย์เพื่อสร้างกุศล แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ เจ้าที่อารักขาปกป้องดินแดน วิญญาณ เช่น พระนารายณ์, เจ้าตากสิน เจ้าที่ถูกจัดอันดับตามความบริสุทธิ์ ความดีบุญกุศล ๑๖ ระดับตามแบบวิปัสสนา เช่น เจ้าแม่กวนอิม หลวงปู่โต และเจ้าที่ถูกจัดตามลักษณะการบริโภครูป เช่น ผู้บริโภคมังสาวิรัต<sup>๖</sup>

นอกจากนี้ ยังมีวิญญาณผู้ชี้นำที่เป็นอารักขาเทวดา วิญญาณผู้ชี้นำด้านบำบัด วิญญาณผู้ชี้นำที่ร่วมมือเฉพาะเรื่องหรือช่วยในบางเรื่อง วิญญาณผู้ชี้นำครอบครั้ว วิญญาณผู้ชี้นำมีวิธีแสดงตนหลายรูปแบบ บางคนจะใช้สัญลักษณ์ บางคนทำให้รู้สึกถึงการสัมผัสตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย บางทีส่งเสียงดังหึ่งๆ เสียงกริ่ง เสียงกระซิบ เสียงพูด บางทีปรากฏในรูปของสี กลิ่นหอม สิ่งมีชีวิต หรือเพียงแต่แสดงตนตามรูปเดิมสมัยเป็นมนุษย์ วิญญาณผู้ชี้นำส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นหญิงหรือชาย และส่วนใหญ่จะบอกชื่อที่จดจำได้ง่ายและมีความเชื่อมโยงถึงกัน และบางทีอาจจะไม่บอกชื่อจริง วิญญาณผู้ชี้นำจะแสดงโคมที่เห็นแล้วสบายใจ และรูปโคมนั้นมักจะบ่งบอกถึงบทบาทของผู้ชี้นำด้วย

<sup>๕</sup>Ted, Andrews, **How To Meet and Work with Spirit Guide** -พลังต่างมิติ, แปลโดย อันเวส, หน้า ๑๒-๑๓.

<sup>๖</sup>Irvin ,Walter, **The Thai-Yuan “Madmen” and the Modernizing Developing Thai Nation as bounded entities under Threat : a study in the replication of a single image**, (London : School of oriental and African Studies University of London,1982), pp. 339-342.

นักวิทยาศาสตร์บางท่าน ได้จัดแบ่งประเภทของโอปปาติกะไว้<sup>๑๑</sup> ดังนี้

- ๑) โอปปาติกะที่เคยเป็นมนุษย์ในโลก คือ ครูใหญ่/ บรูพาจารย์ ครู/ ผู้นำทาง ผิดาย โหง ผู้ฝันละเมอ สัมภเวสี ผู้กำลังแสวงหาภพ
- ๒) โอปปาติกะที่ไม่เคยเป็นมนุษย์ในโลก คือ ครูบาอาจารย์ นักสำรวจ มนุษย์ต่างดาว สัตว์อื่นๆ

โดยสรุป รูปแบบของโอปปาติกะที่เข้าถึงร่างมนุษย์แล้วแสดงออกหรือติดต่อสื่อสารด้วยนั้น มีลักษณะร่วมกัน คือ ความเป็นผู้ตื่นมีความสามารถ มีลักษณะกระตุ้นจินตนาการ โลกโผนเพื่อความบันเทิงทางจิตใจ และตอบสนองความต้องการ ประสบการณ์ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นในชีวิตจริงประจำวันของมนุษย์ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยๆ ออกไปเป็นรายละเอียดของการเข้าถึงร่างมนุษย์ เช่น โอปปาติกะที่มาสิงเป็นตัวแทนของหลวงปู่โต เพื่อแสดงธรรมและแนะนำการปฏิบัติธรรม โอปปาติกะที่มาสิงเป็นตัวแทนของหมอชีวกโกมารภัจจ์เพื่อรักษาโรค โอปปาติกะที่มาสิงเป็นตัวแทนของท้าวมหาพรหม เพื่อความปลอดภัยและโชคดียังชีวิต โอปปาติกะที่มาสิงเป็นตัวแทนของเสด็จพ่อ ร. ๕ เพื่อความก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรืองของธุรกิจการงาน

#### ๔.๒ พิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องผีของชาวผู้ไทอำเภอเรณูนคร ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสานแตกต่างจากภาคกลางตรงที่ ขนบธรรมเนียมประเพณีของภาคกลางได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู และคัมภีร์พระมนุสธรรมศาสตร์ ส่วนขนบธรรมเนียมของอีสานได้รับอิทธิพลจากล้านช้าง เข้าใจว่าวัฒนธรรมล้านช้างได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน นั่นคือ การเคารพบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ผีแกน ผีฟ้า ผีตาแฮก (ผีนาผีไร่) ขนบธรรมเนียมประเพณีของภาคกลางจึงมีลักษณะเป็นพราหมณ์มากกว่าพุทธ ฮิตสิบสอง หรือ จาริตประเพณีประจำสิบสองเดือน ที่สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญ เป็นประจำเดือนในทุกๆ เดือนของรอบปี “ฮิต” มาจากคำว่า “จาริต” ถือเป็นจรรยาของสังคม ถ้าฝ่าฝืนมีความผิด เรียกว่า ผิดฮิต หมายถึง ผิดจาริต ซึ่งฮิตสิบสองมีรายละเอียดดังนี้อีสานมีการนับถือประเพณีอย่างเคร่งครัดมาแต่ครั้งโบราณ และเป็นประเพณีของท้องถิ่นสืบมาหลายร้อยปี เรื่องฮิตสิบสอง-คลองสิบสี่ เป็นเรื่องทางศาสนา จึงน่าจะนับถือกันมาตั้งแต่ครั้งวัฒนธรรมอินเดียเข้าสู่บริเวณนี้แล้วเรียกว่า ฮิตคลอง หรือถ้าจะเรียกให้เป็นแบบชาวบ้านแท้ก็ว่า “เปิงบ้านเปิงเมือง” เรื่องฮิตสิบสอง-คลองสิบสี่นี้มีผู้สูงอายุหลายท่านกล่าวไว้คล้ายๆ กัน จะต่างบ้างก็เพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เพราะครั้งโบราณด้านหนังสือยังไม่เจริญ อาศัยการบอกเล่าจกกันมาเป็นส่วนใหญ่ ที่เขียนไว้นั้นเป็นส่วนน้อย<sup>๑๒</sup>

<sup>๑๑</sup><http://hometown.aol.com/TrChannel/TranceChannel4.html> – [๒๐/๕/๒๕๕๔].

<sup>๑๒</sup> สัมภาษณ์ พระครูสุจิตธรรมประคุณ , เจ้าอาวาสวัดโนนสวรรค์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ฮิตสิบสอง "ฮิต" คงเป็นคำย่อของ "จาริต" เพราะอีสานใช้ "ฮ" แทน "ร" ฮิตสิบสอง ก็คือ จาริตที่ปฏิบัติกันในแต่ละเดือน ตรงกับทางภาคกลางว่าประเพณี ๑๒ เดือนนั่นเอง ในสมัยโบราณเขาถือเอาเดือนอ้ายเป็นการเริ่มต้นปีใหม่ (เดือนเจียงก็เรียก) แล้ววนไปจนถึงเดือน ๑๒ เป็นเดือนสุดท้าย ในแต่ละเดือนมีประเพณีประจำเดือน ประเพณีเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นเรื่องอื่นก็พยายามดึงเข้าพุทธ เพื่อให้ได้โอกาสทำบุญด้วย

#### ๔.๒.๑ บุญข้าชะ

คือ เดือนเจ็ด ทำบุญติดปีติดเดือน เรียกว่าทำบุญด้วยเบ็กบ้าน ทำพิธีเลี้ยงมเหศักดิ์หลักเมือง เลี้ยงผีบ้านซึ่งเรียกว่าปู่ตา หรือตาปู่ ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้าน และเรียกผีประจำไร่นาว่า "ผีตาแฮก" คือ ก่อนจะลงทํานาก็เช่นสรวงบูชาเจ้าที่ผิวก่อนเป็นการแสดงความนับถือรู้บุญคุณ "เดือนเจ็ดแล้วจงพากันบูชาราช ผูกหมูเทพเหล่านั้นบูชาแท่นชู่กาย" ฮิตที่ ๗ บุญชำระหรือบุญเดือนเจ็ด การชำระล้างมลทิน ผงฝุ่น หรือสิ่งที่สกปรก รุ่งรังให้สะอาดปราศจากมลทินหรือความมัวหมอง เรียกว่า "ชำระ" หรือภาษาอีสานเรียกว่า "ข้าชะ" สิ่งควรเอาใจใส่ในการชำระให้สะอาดนั้น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ ความสกปรกภายนอก ได้แก่ ร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยที่ และความสกปรกอีกอย่างหนึ่ง คือ ความสกปรกภายใน ได้แก่ จิตที่มีความโลภ โกรธ หลง อันสิ่งที่เป็นอกุศลมูลหรือสิ่งเป็นมูลเหตุของความไม่ดีไม่งามที่จะทำให้จิตใจของคนเราเศร้าหมองได้

การชำระในประเพณีนี้ ได้แก่ การที่บ้านเมืองเกิดความเดือดร้อน มีข้าศึกมาทำลาย มีโจรปล้น เกิดรบราฆ่าฟันแย่งชิงกันเป็นใหญ่ เกิดโรคระบาด ผู้คน ช้าง ม้า วัว ควาย ล้มตายเพราะผีเข้าเจ้าสุญ (ผีโกรธ) คนอีสานถือกันว่าบ้านเมืองเกิดเดือดร้อน ซาตาบ้านเมืองขาด จำต้องมีการชำระให้หายจากเสนียดจัญไรเหล่านั้น การทำบุญเกี่ยวกับการชำระบ้านเมืองนี้ เรียกว่า "บุญชำระ" และมีกำหนดทำกันในเดือน ๗ จึงได้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนเจ็ด" ซึ่งบุญเดือนเจ็ดนี้ นักปราชญ์โบราณอีสานได้กล่าวไว้เป็นพยานว่า ... เดือนเจ็ดเผาความฮ้ายอันตรายบ่มาผ่าน นิมนต์พระขึ้นบ้านเล้งเป้าเข้าใส่ธรรม บุญสิมาส่อยหฺยู่สงฺราศรี บารมีผลทานสิโล่มาทำให้เลยพ้น ตั้งแต่คนเฮได้เคยยินมาตั้งแต่ก่อน บุญข้าชะสละความเดือดร้อนเมืองบ้านสิฮ่มเย็น...<sup>๑๑</sup>

มูลเหตุที่ทำบุญข้าชะนี้ มีเรื่องเล่าไว้ในหนังสือธรรมบทว่า สมัยหนึ่งในเมืองไพสาลี ได้เกิดข้าวยากหมากแพงและฝนแล้ง ผู้คน ช้าง ม้า วัว ควาย ล้มตายลงเป็นอันมาก เกิดมีโรคหิวาต์ระบาด ทัวทั้งเมืองเต็มไปด้วยซากศพ เจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองไพสาลีจึงได้ไป ทูลอาราธนานิมนต์พระพุทธรูปพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์อีก ๕๐๐ รูป เสด็จจากกรุงราชคฤห์มายังเมืองไพสาลีโดยทางเรือ เพื่อมาขจัดปัดเป่าหรือว่ามาชำระเสนียดจัญไรที่เกิดขึ้น การเดินทางในสมัยนั้นใช้เวลาเดินทาง

<sup>๑๑</sup> สัมภาษณ์ ประวิติ โกพลรัตน์ , เจ้าจำ, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ถึง ๗ วัน จึงเสด็จมาถึงเมืองไพสาลีได้ พอเมื่อพระองค์เสด็จมาถึงแล้วเกิดฝนตกหาใหญ่ในเมืองเกิดน้ำท่วมมีระดับประมาณหัวเข่า น้ำที่ท่วมนั้นกลายเป็นผลดีแก่เมืองไพสาลี โดยได้พัดพาเอาซากศพของคนและสัตว์ลงสู่แม่น้ำ และไหลออกสู่ทะเลในที่สุด ในครั้งนั้นพระองค์ได้ทำน้ำมนต์ใส่บาตรให้พระอานนท์นำ น้ำมนต์นั้นไปพรมจนทั่วพระนคร โรคภัยไข้เจ็บก็เกิดระงับดับหายไป ด้วยอนุภาพของพระพุทธเจ้าและน้ำพุทมนต์นั้น คนโบราณอีสานอาศัยความเชื่ออันนี้ จึงได้พากันทำเป็นประจำ เมื่อถึงเดือน ๗ ของทุก ๆ ปี ก็จะพากันทำบุญชำระบ้านเมืองอยู่เป็นประจำ<sup>๔๔</sup>

บุญชำระ คำว่า " ชำระ " ก็คือ " ชำระ " นั่นเองความหมายว่าต้องการชำระสิ่งที่ไม่ดีให้หมดมลทินเครื่องเศร้าหมองต่าง ๆ โดยเฉพาะฝ้านุ่น ฝ้าหม่ เครื่องใช้ที่สกปรกต้องซักฟอกชำระให้สะอาดด้วยการทำบุญให้ทาน เป็นต้นร่างกายและจิตใจจะได้ผ่องใสอยู่เย็นเป็นสุขเรื่อยไป

#### ๔.๒.๒ บุญข้าวประดับดิน

ชาวผู้ไทนิยมการทำบุญในเดือน ๕ เรียกว่า บุญข้าวประดับดิน ซึ่งเป็นบุญที่ทำในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ เป็นการนำข้าวปลาอาหาร ข้าวหวาน ผลไม้ หมากรุก พลุ บุหรี่ อย่างละเล็ก อย่างละน้อย แล้วห่อด้วยใบตองทำเป็นห่อเล็กๆ นำไปวางตามโคนต้นไม้ใหญ่หรือตามพื้นดินบริเวณรอบๆ เจดีย์หรือโบสถ์ เป็นการทำบุญที่ชาวบ้าน จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว<sup>๔๕</sup>

**ความเป็นมา** มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่าญาติของพระเจ้าพิมพิสารกนิขของสงฆ์เมื่อตายแล้วไป เกิดในนรก ครั้นพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วมิได้อุทิศให้ญาติที่ตาย กลางคืนพวกญาติที่ตายมาแสดงตัวเปล่งเสียงน่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทูลเหตุให้ทราบ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวายทานอีกแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ตายไปจึงได้รับส่วนกุศลการทำบุญข้าวประดับดิน ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ตายแล้ว ถือเป็นประเพณี ที่ต้องทำเป็นประจำทุกปี<sup>๔๖</sup>

**มูลเหตุที่ทำ** เนื่องจากคนลาวและไทยอีสาน มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลแล้วว่า กลางคืนของเดือนเก้าดับ (วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕) เป็นวันที่ประตูนรกเปิด ขมบาลจะปล่อยให้ผีนรกออกมาเยี่ยมญาติในโลกมนุษย์ ในคืนนี้คืนเดียวเท่านั้นในรอบปี ดังนั้นจึงพากันจัดห่อข้าว

<sup>๔๔</sup> สัมภาษณ์ พระครูสุจิตธรรมประคุณ , เจ้าอาวาสวัดโนนสวรรค์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๔๕</sup> บรรณาธิการ, *พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๗), หน้า ๒๔.

<sup>๔๖</sup> ทองคำ อ่อนมะลิสอน, *วัดเจนนานุกรมพาสาลาว*, (เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์เวียงจันทน์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑-๒๕. อ้างใน สมใจ ศรีหาล้า, “กลุ่มชาติพันธุ์ชา-บรู : การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์” วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๕๐) : ๕๘.

ไว้ให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ถือว่าเป็นงานบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว

**พิธีกรรม** ในตอนเย็นของวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ญาติโยมเตรียมจัดอาหารคาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ไว้กะให้ได้ ๔ ส่วน ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ ในส่วนที่สาม ญาติโยมจะห่อข้าวน้อย ซึ่งมีวิธีการห่อคือ ใช้ใบตองห่อ ขนาดเท่าฝ่ามือ ส่วนความยาวนั้นให้ยาวสุดซีกของใบตอง

อาหารคาวหวาน ที่ใส่ห่อนั้นจะจัดใส่ห่ออย่างละเล็กละน้อย เช่น

๑. ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วปั้นเป็นก้อนเล็กๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือ ๑ ก้อน

๒. เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปเล็กน้อย ถือว่าเป็นอาหารคาว

๓. กล้วย น้อยหน้า ฝรั่ง มะละกอ มันแกว อ้อย มะละกอสุก หรือขนมหวานอื่นๆ ลงไป (ถือเป็นอาหารหวาน)

๔. หมากหนึ่งกำ บุหรี่หนึ่งมวน เมียงหนึ่งกำ<sup>๑๑</sup>

หลังจากนั้นนำใบตองมาห่อเข้ากันแล้วใช้ไม้กลัดหัวท้ายและตรงกลางก็จะได้ห่อข้าวน้อย ที่มีลักษณะยาว ๆ หมาก พลู หมากหนึ่งกำ บุหรี่หนึ่งมวน เมียงหนึ่งกำ สีสวย แ่่นดู นำมาห่อใบตองเข้าด้วยกันแล้วไม้กลัดหัวท้าย ก็จะได้อห่หมาก พลู หลังจากนั้นนำทั้ง ๒ ห่อ มาผูกกันเป็นคู่ แล้วนำไปมัดรวมเป็นพวง ๑ พวง จะใส่ ห่อหมากและห่อพลูจำนวน ๕ ห่อ ต่อ ๑ พวง

การวางห่อข้าวน้อย หมายถึง การนำห่อข้าวน้อยไปวางอุทิศส่วนกุศลตามที่ต่าง ๆ พอถึงเวลาประมาณ ๐๓.๐๐ – ๐๔.๐๐ น.ของวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะนำเอาห่อข้าวน้อยที่จัดเตรียมได้แล้วไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ในวัด วางไว้ตามดินริมกำแพงวัด วางไว้ริมโบสถ์ ริมเจดีย์ในวัด การนำเอาห่อข้าวน้อยไปวางตามที่ต่าง ๆ ในวัดเรียกว่า การยาย (วางเป็นระยะๆ) ห่อข้าวน้อย ซึ่งเวลานำไปวางจะพากันไปทำอย่างเงียบ ๆ ไม่มีการตีฆ้อง ตีกลองแต่อย่างใด

หลังจากการยาย (วาง) ห่อข้าวน้อยเสร็จ ชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารใส่บาตรในตอนเช้าของวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ หลังจากนั้น พระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับเรื่องอานิสงส์ของบุญข้าวประดับดินให้ฟัง ต่อจากนั้นชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วทุกๆ คน

<sup>๑๑</sup> สัมภาษณ์ พระครูสุจิตธรรมประคุณ , เจ้าอาวาสวัดโนนสวรรค์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

พิธีทำบุญข้าวสากนี้ ไม่ใช่เป็นของพระพุทธศาสนา แต่เป็นพิธีกรรมการบวงสรวงของพราหมณ์ ไม่ได้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีข้อสันนิษฐานว่า พิธีกรรมดังกล่าว เป็นการทำพิธีกรรมแก้เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของพราหมณ์<sup>๑๔</sup> การทำบุญเนื่องในพิธีนี้ ก็คือ การทำบุญในฤดูที่ข้าวออกรวงเป็นน้ามน เพื่อจะให้เป็นที่ลี้ยงคลแก่ข้าวในนา อีกอย่างหนึ่ง เป็นการทำเพื่อเช่นบูรพชน คือ บิดา ปู่ ทวด ที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อพิธีกรรมนี้ไหลบ่าเข้ามายังประเทศไทย ก็พลอยประพติดตามพิธีของพราหมณ์ไปโดยปริยาย ทั้งนี้ ผู้ที่เคยนับถือศาสนาพราหมณ์ เมื่อเคยทำบุญตามฤดูกาลให้แก่พราหมณ์ ครั้นกลับมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว เมื่อถึงกำหนดที่ตนเคยทำบุญไม่ละเลย เพราะมีความเชื่อว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เป็นเนื้อนาบุญวิเศษยิ่งกว่าพราหมณ์ จึงได้จัดทำถวายพระสงฆ์เหมือนที่เคยทำแก่พราหมณ์ ดังนั้น พิธีนี้ จึงได้มาระคนปะปนอยู่ในพระพุทธศาสนา

#### ๔.๒.๓ บุญข้าวสาก

ชาวสุโขทัยนิยมการทำบุญในเดือน ๑๐ ที่เรียกว่า บุญข้าวสาก ซึ่งหมายถึง บุญที่ให้พระเถระทั้งวัด จับสลากเพื่อจะรับปัจจัยไทยทาน ตลอดจนตำรับกับข้าว ที่ญาติโยมนำมาถวายและบุญนี้จะทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบ จึงเรียกชื่ออีกอย่างว่า "บุญเดือนสิบ"<sup>๑๕</sup> มูลเหตุที่ทำ เพื่อจะทำให้ข้าวในนาที่ปักดำไปนั้นงอกงาม และได้ผลบริบูรณ์ และเป็นการอุทิศส่วนกุศลถึงญาติผู้ล่วงลับ ไปแล้ว

ความเป็นมาของสลากภัตตทาน ในสมัยหนึ่งพุทธองค์ได้เสด็จไปกรุงพาราณสี ในคราวนั้นบุรุษเชิญใจ พากรรยาประกอบอาชีพตัดฟืนขายเป็นนิตยเสมมา เขาเป็นคนเลื่อมใสพระพุทธศาสนายิ่งนัก วันหนึ่งเขาได้ปรึกษากับภรรยาว่า "เรายากจนในปัจจุบันนี้เพราะไม่เคยทำบุญให้ทาน รักษาศีลแต่ละบรรพกาลเลย ดังนั้นจึงควรที่เราจักได้ทำบุญกุศล อันจักเป็นที่พึงของตนในสัมปรายภพชาติหน้า"ภรรยาได้ฟังดังนี้แล้ว ก็พลอยเห็นดีด้วย จึงในวันหนึ่งเขาทั้งสองได้พากันเข้าป่าเก็บผักหักฟืนมาขายได้ทรัพย์แล้วได้นำไปจ่ายเป็นค่าหม้อข้าว ๑ ใบ หม้อแกง ๑ ใบ อ้อย ๔ ลำ กล้วย ๔ ลูก นำมาจัดแจงลงในสำหรับเรียบร้อยแล้วนำออกไปยังวัด เพื่อถวายเป็นสลากภัตตทานพร้อมอุบาสกอุบาสิกาเหล่านี้ สามภรรยาจับสลากถูกพระภิกษุรูปหนึ่งแล้วมีใจยินดี จึงน้อมภัตตอาหารของตนเข้าไปถวายเสร็จแล้วได้ห่มน้ำทักษิโณทกให้ตกลงเหนือแผ่นปฐพีแล้วตั้งความปรารถนา "ด้วยผลทานทั้งนี้ข้าพเจ้าเกิดในปรภพใด ๆ ขึ้นชื่อว่าความยากจนเงินใจไร้ทรัพย์เหมือนดังในชาตินี้ โปรดอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าทั้งสองเลย ขอให้ข้าพเจ้าทั้งสองเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์

<sup>๑๔</sup> สัมภาษณ์ พ่อหมื่น พลเขต, เจ้าจำ, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๑๕</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๘), หน้า ๖๔.

เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สินสมบัติและมีฤทธิ์เดชมาก ในปรภพภายภาคหน้าโน้นเกิด" ดังนี้ ครั้นสองสามี ภรรยานั้นอยู่พอสมควรแก่อายุขัยแล้วก็ดับชีพวายชนม์ไปตามสภาพของสังขาร ด้วยอานิสงฆ์แห่ง สลากภักตทาน จึงได้ไปเกิดเป็นเทพบุตร เทพธิดาในดาวดึงส์สวรรค์ เสวยสมบัติทิพย์อยู่ในวิมาน ทองอันผุดผ่อง โสภาตระการยิ่งนัก พร้อมพรั่งไปด้วยแสนสุรางค์นางเทพอัปสรห้อมล้อมเป็น บริวาร มีนามบรรหารว่า "สลากภักตเทพบุตรเทพธิดา"<sup>๒๐</sup>

เมื่อจุติจากสวรรค์แล้วก็ได้ลงมาเกิดเป็นกษัตริย์ในเมืองพาราณสี มีพระนามว่าพระเจ้า ลัทธาดิส เสวยราชสมบัติอยู่ ๘๔,๐๐๐ ปี ครั้นเมื่อหน้ายจึงเสด็จออกบรรพชา ครั้นสู่ญสินีชีवालง แล้วก็ไปเกิดในพรหมโลก และต่อมาก็ได้มาอุบัติเป็นพระตถาคตของเรานั้นเอง นี่คืออานิสงฆ์ แห่งการถวายสลากภักต นับว่ายิ่งใหญ่ไพศาลยิ่งนัก สามารถอำนวยสุขสวัสดิ์แก่ผู้บำเพ็ญทั้งชาติ มนุษย์และสวรรค์ ในที่สุดถึงความเป็นพระพุทธเจ้าได้

คำว่า "สาก" ในที่นี้มาจากคำว่า "ฉลาก" ในภาษาไทย ข้าวสากหรือฉลากภักตนี้ แต่ละท้องถื่นทำไม่เหมือนกัน เช่นในบางท้องถื่นอาจจะจัดของ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สนุ่ ยาสีฟัน ยาดำราหลวง มาทำเป็นห่อๆ นำไปถวายพระก่อนจะทำพิธีถวายก็จะมีกรับฉลากก่อน ที่นี้พอตนเองจับฉลากได้เป็นชื่อของพระเนรรูปใด ก็นำไปถวายตามนั้น ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็น การเสี่ยงสมภาร (บารมี) ว่าในปีนี้ดวงชะตาหรือชีวิตของตนจะเป็นเช่นไร มีการทำนายไปตาม ลักษณะของพระหรือเณร ที่ตนเองจับฉลากได้ เช่น บางคนอาจจะจับได้พระที่เป็นผู้ที่อายุพรรษา มากถือว่าเป็น ผู้มีชีวิตมั่นคง หรือจับฉลากถูกพระเปรียญหรือเณรมหาก็ถือว่าเป็นผู้ที่สติปัญญา มาก เป็นต้น

บางท้องถื่นจะมีการทำข้าวสากหรือฉลากภักตนี้เป็นลักษณะห่อด้วยใบตองกล้วย เอาไม้กลัดหั่วกลัดท้ายมีรูปลักษณะคล้ายๆ กลีบข้าวต้ม แต่ไม่พับสันตองเหมือนการห่อข้าวต้มแล้ว เย็บติดกันเป็นซุๆ ภายในห่อนั้น บางห่อบรรจุหมาก พลู บุหรี่ ข้าวต้ม ข้าวสาร ปลา เนื้อ เป็นต้น ซึ่งแต่ละห่อนั้นไม่ซ้ำกัน แล้วนำไปแขวนห้อยไว้ตามต้นไม้ หรือรั้วบริเวณวัด ในตอนเช้าดึกของวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เสร็จแล้วจะมีการตีโปง กลอง พ้อง ระฆัง เป็นสัญญาณป่าวร้องให้เปรตมารับ เอา พิธีการเช่นนี้เรียกว่าแจกข้าวสาก หลังจากนั้นเป็นเรื่องของชาวบ้านที่จะเก็บคืนมา

ในบางที่มีการแย่งกันเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งตอนนี้เรียกว่า "ชิงเปรต" หรือ แย่งข้าวสาก โดยมีความเชื่อท้องถื่นที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่า ผู้ใดแย่งข้าวสากกากเดนเปรตมากิน จะเป็นคนที่ อ้วนท้วนสมบูรณ์ ปราศจากโรคหรือพยาธิต่างๆ ใบตองที่ห่อข้าวสาก ก็นำเอามาเก็บไว้ตามไร่นา

<sup>๒๐</sup>พระมหาสันติ อุณจะนา, “การศึกษาหลักธรรมคำสอนเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพล ต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ และการปฏิบัติในวันสารทเดือนสิบของชาวพุทธ : ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีการชิงเปรต ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และการตานก้วยสลากในจังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑).

ตากกล้า (สถานที่เพาะข้าวกล้าก่อนปักดำ) เชื่อว่าจะทำให้ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ดีบุญข้าวสาก เป็นช่วงที่กำลังอุดมสมบูรณ์ บริบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร สังเกตได้จากบทพญา ที่นักปราชญ์อีสานได้กล่าวไว้ว่า

มีแต่สกลไธขึ้นคั่นวันอันแสนม่วน  
ต่างก็ชวนพี่น้องโสมเฒ่าแต่งงาน  
ขวงเขย่านบ้านป่านาหวาย  
กลายมาถึงเดือนสิบ ลิก่นมันมาดัม  
พ่องกะมกอข้าวเอาเทากำลังอ่อน  
พ่องกะคอนต่าน้อยลงห้วยหอมนา  
เดือนนี้บได้ข้าพากันแต่งงานถง  
ข้าวสากลงไปวัดถวายนมูสังโหมเจ้า  
มีลาบเทาพร้อมกัหมกคักแด่ของดีข้าวกุฉี  
มีทั้งหมกหมากมีกะมาพร้อมพรำกัน<sup>๒๑</sup>

ในการทำบุญข้าวสากนี้ เป็นเรื่องที่คนอีสานใส่ใจมากกว่าบุญข้าวประดับดิน เพราะว่าเป็นเรื่องของความเชื่อที่ว่า ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นวันที่พระยายมกิบาล เปิดขุมนรกให้ สัตว์นรกได้มารับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก ตั้งแต่เที่ยงคืนถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ไปจนถึงเที่ยงคืนวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ที่นี้ในเมื่อพวกเปรต หรือสัตว์นรกเหล่านั้นมารับส่วนบุญจาก ญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก พวกที่ได้รับบุญกุศล ที่เกิดจากการทำบุญข้าวสากนี้ ก็จะอวยพรให้ ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสิ่ง ที่ต้องการและปรารถนา

ในทางตรงข้าม ถ้าหากว่ามาแล้วเกิดไม่ได้ส่วนบุญอะไรเลย ก็จะน้อยเนื้อต่ำใจว่า ลูกหลานไม่ใส่ใจ ถึงแม้ว่าผู้อื่นไม่ใช่ญาติสายโลหิตจะอุทิศแผ่ส่วนบุญไปให้ ก็ได้แต่เลียใบตองห่อ ข้าวสากเท่านั้น ซึ่งไม่ถึงกับอึดท้องอะไรเลย ก็ได้สาปลูก แข่งหลานที่ไม่เอาใจใส่ มัวแต่แย่งทรัพย์ สมบัติมรดก ที่เขามาในขณะยังมีชีวิตอยู่ จนกระทั่งล้มผู้มีพระคุณ ในเรื่องนี้ออกจะทำให้หน้ากลัว เกรงโทษ ในการทอดทิ้งผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะพ่อแม่ ญาติสายโลหิต ควรได้รับการเอาใจใส่จาก ลูกหลาน ทั้งในขณะยังมีชีวิตอยู่และหลังจากที่ตายไปแล้ว

ในประเพณีบุญเดือนสิบนี้ บางท้องถิ่นจะจัดให้มีการถวายทาน รักษาศีล เพื่อเป็นอุทิศ ส่วนกุศล ไปให้ปวงญาติที่ตายไปแล้ว นอกจากนี้ยังจัดให้มีการฟังเทศน์ตลอดทั้งวันอีกด้วย โดย เรื่อง ที่นำมาเทศน์ส่วนมากเป็นเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่น และมีอิทธิพลต่อความเชื่อของท้องถิ่น ในลักษณะของการขัดเกลาลจิตใจ และเร่งเร้าให้ทำคุณงามความดีในรูปแบบต่างๆ เช่น เรื่องมโหสถ

<sup>๒๑</sup> สัมภาษณ์ นายคำจันทร์ บัวชุม, เจ้าจำ, ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

เรื่องพระเจ้าสิบชาติ เรื่องท้าวทักคำ เป็นต้น บุญเดือนสิบถือได้ว่าเป็นประเพณีอันดีงามของคนอีสาน ที่ควรเอาใจใส่ประพฤติดุปฏิบัติ

#### ๔.๒.๔ บุญแจกข้าว

ชาวผู้ไทนิยมในการทำบุญแจกข้าวเหมือนพื้นที่อื่นๆ ในภาคอีสาน โดยชาวผู้ไทเรณูนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จะทำกันหลังจากทำพิธีเผาศพแล้วเสร็จ ๔ – ๗ วัน เรียกว่า การแต่งแจก อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีการแจกข้าวประกอบด้วย ไห หรือขวดโหลใส่กระดูกของผู้ตาย ข้าว ๑ หมื่น (๑๒ กิโลกรัม) ดอกไม้ รูป เทียน พาก้าว ประกอบด้วย อาหารคาวหวาน และ น้ำดื่ม ชงทำจากผ้าฝ้ายสีขาวกว้างประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ความยาวประมาณเท่ากับความสูงของผู้ตาย เสางใช้ลำไม้ไผ่มีความสูงมากกว่า ๒ เมตรขึ้นไป เพื่อใช้สำหรับผูกธงขาว<sup>๒๒</sup>

#### ๔.๓ หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในความเชื่อเรื่องผีของชาวผู้ไทอำเภอเรณูนคร

ชาวผู้ไท มีคติความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักสัทธา ๔ ในทางพระพุทธศาสนาและยังเชื่ออีกว่า การปฏิบัติต่อโอปปาติกะหรือผีจุมนุษย์หรือญาติในครอบครัว คือ ให้ความยำเกรง เคารพ สักการบูชา เป็นการรู้จักบุญต่อผีบรรพบุรุษหรือผีที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองให้ตนและครอบครัวแคล้วคลาดปลอดภัย และทำให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข โอปปาติกะหรือผี จึงเป็นส่วนหนึ่งของชาวผู้ไท ก็เหมือนคนในสังคมเมืองปัจจุบันที่เห็นว่า เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต รถยนต์ เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไปแล้ว หากขาดไปก็ทำให้จิตใจกระวนกระวาย แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีอยู่เลย คนเราก็คงใช้ชีวิตอยู่ตามปกติได้ แต่ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นตัวกำหนดให้ชาวผู้ไท ต้องเชื่อและทำตามสิ่งที่บรรพบุรุษสืบทอดกันมา ดังผลการศึกษาลักษณะที่ปรากฏในความเชื่อเกี่ยวกับโอปปาติกะหรือผีดังต่อไปนี้

##### ๔.๓.๑ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

เมื่อก้าวถึงความเชื่อกฎแห่งกรรม จำเป็นอยู่ที่จะต้องกล่าวถึงกรรม ซึ่งกรรมนั้นแบ่งโดยประเภทมี ๓ ประการ เรียกว่า กรรม ๓ คือ<sup>๒๓</sup> การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ดีก็ตามชั่วก็ตาม ประกอบด้วย<sup>๒๔</sup> ได้แก่

<sup>๒๒</sup> สัมภาษณ์ แม่รำพัน สิงคะ, เจ้าจำ, ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๒๓</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๔/๕๖.

<sup>๒๔</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๑.

(๑) กายกรรม คือ กรรมทำ ด้วยกาย การกระทำทางกาย

(๒) วาจากรรม คือ กรรมทำ ด้วยวาจา การกระทำทางวาจา และ

(๓) มโนกรรม คือ กรรมทำ ด้วยใจ การกระทำทางใจกรรมนั้น เมื่อว่าด้วยเจตนา ในการกระทำมี ๒ ประการ เรียกว่า กรรม ๒ คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม หรือทางใจก็ตาม<sup>๒๕</sup> ได้แก่

๑) อกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว การกระทำ ที่ไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจาก ปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึง การกระทำ ที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ

๒) กุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำ ที่ดี ฉลาด เกิดจากปัญญา ส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึง การกระทำ ที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรือ อโมหะ<sup>๒๖</sup>

เมื่อกล่าวถึงผลของการกระทำมี ๑๒ ประการ เรียกว่า กรรม ๑๒ คือ<sup>๒๗</sup> การกระทำที่ ประกอบด้วยเจตนา ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ก็จะทำให้ผลไปตามนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “หว่านพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ได้ดี ผู้ทำกรรมชั่วได้ชั่ว”<sup>๒๘</sup> ในที่นี้หมายถึง กรรมประเภทต่างๆ พร้อมทั้ง หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลของกรรมเหล่านั้น

หมวดที่ ๑ ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล ได้แก่ (๑) ทิฏฐธรรมเวทนีย กรรม คือ กรรมให้ผลในปัจจุบันคือในภพนี้ (๒) อุปปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพ ที่จะไปเกิดคือในภพหน้า (๓) อปรปรียเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพต่อไป (๔) อโหสิกรรม คือ กรรมเล็กให้ผล ไม่มีผลอีก

หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือ จำแนกการให้ผลตามหน้าที่ ได้แก่ (๕) ชนกกรรม คือ กรรม แต่งให้เกิด กรรมที่เป็นตัวนำ ไปเกิด (๖) อุปัตถัมภกกรรม คือ กรรมสนับสนุน กรรมที่เข้าช่วย สนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกกรรม (๗) อุปปีฬกกรรม คือ กรรมบีบคั้น กรรมที่มาให้ผล บีบคั้นผลแห่งชนกกรรมและอุปัตถัมภกกรรมนั้น ให้แปรเปลี่ยนทุเลาลงไป บั่นทอนวิบากมิให้ เป็นไปได้นาน (๘) อุปฆาตกรรม คือ กรรมตัดรอน กรรมที่แรง ฝ่ายตรงข้ามกับชนกกรรมและ อุปัตถัมภกกรรม เข้าตัดรอนการให้ผลของกรรมสองอย่างนั้น ให้ขาดไปเสียทีเดียว เช่น เกิด ในตระกูลสูง มั่งคั่งแต่อายุสั้น

<sup>๒๕</sup> จุ.อติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๘/๒๔๘; ๒๔๒/๒๓๒, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๔๕/๑๓๑, ๕๕๑/๓๓๘.

<sup>๒๖</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘.

<sup>๒๗</sup> วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๒๒๓.

<sup>๒๘</sup> ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๐๓/๓๓๓.

**หมวดที่ ๓ ว่าโดยปากทานปริยาย** คือ จำแนกตามความยักเยื้องหรือลำดับความแรงในการให้ผล (๘) ทรุกกรรม คือ กรรมหนัก ให้ผลก่อน ได้แก่ สมบัติ ๘ หรือ อนันตริยกรรม (๑๐) พหุลกรรม หรือ อาจิณณกรรม คือ กรรมทำมากหรือกรรมชินให้ผลรองจากทรุกกรรม (๑๑) อาสันนกรรม คือ กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย คือกรรมทำ เมื่อจวนจะตายจับใจอยู่ใหม่ๆ ถ้าไม่มี ๒ ข้อก่อน ก็จะทำให้ผลก่อนอื่น และ (๑๒) กตัตตากรรม หรือ กตัตตวาปนกรรม คือ กรรมสักว่าทำกรรมที่ทำ ไว้ด้วยเจตนาอันอ่อน หรือมิใช่เจตนาอย่างนั้นโดยตรง ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผลแล้ว กรรมนี้จึงจะให้ผล กตัตตากรรมก็เขียนกรรม ๑๒ หรือ กรรมสี่ ๓ หมวดนี้ มิได้มีมาในบาลีในรูปเช่นนี้โดยตรง พระอาจารย์สมัยต่อมา เช่น พระพุทธโฆษาจารย์ เป็นต้น ได้รวบรวมมาจัดเรียงเป็นแบบไว้ในภายหลัง<sup>๒๙</sup>

อย่างไรก็ตาม ผลของกรรมนั้นก็ต้องพิจารณาถึงจุดอ่อนหรือจุดด้อยของกรรมที่ให้ผลด้วยเช่นกัน เรียกว่า “วิบัติ ๔” คือ ข้อเสีย จุดอ่อน ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การให้ผลของกรรมดี แต่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล ส่วนประกอบบกพร่อง เปิดช่องให้กรรมชั่ว<sup>๓๐</sup>

๑) คติวิบัติ คือ วิบัติแห่งคติ คติเสีย ในช่วงยาวหมายถึง เกิดในกำเนิดต่ำทราม หรือที่เกิดอันไร้ความเจริญ ในช่วงสั้นหมายถึง ที่อยู่ ที่ไป ทางคำ เน้นไม่ดี หรือ ทำ ไม่ถูกเรื่องไม่ถูกที่ คือ กรณีนั้น สภาพแวดล้อมนั้น สถานการณ์นั้น ถิ่นนั้น ตลอดถึงแนวทางดำเนินชีวิตขณะนั้น ไม่เอื้ออำนวยแก่การกระทำความดี หรือการเจริญงอกงามของความดี และการที่ผลดีจะปรากฏ แต่กลับเปิดทางให้แก่ความชั่วและผลร้าย

๒) อุปธิวิบัติ คือ วิบัติแห่งร่างกาย รูปร่างเสีย; ในช่วงยาวหมายถึง ร่างกายวิกลพิการ ไม่งดงาม บุคลิกภาพไม่ดี ในช่วงสั้นหมายถึง สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วย มีโรครุม

๓) กาลวิบัติ คือ วิบัติแห่งกาล กาลเสีย ในช่วงยาวหมายถึง เกิดอยู่ในสมัยที่โลกไม่มีความเจริญหรือบ้านเมืองมีแต่ภัยพิบัติ ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มีการกดขี่เบียดเบียนกันมากยกย่องคนชั่ว บีบคั้นคนดี ในช่วงสั้นหมายถึง ทำ ผิดกาลผิดเวลา

๔) ปโยควิบัติ คือ วิบัติแห่งการประกอบ กิจการเสีย ในช่วงยาวหมายถึง ผักใฝ่ในทางที่ผิดประกอบกิจการงานที่ผิด หรือมีปกติชอบกระทำ แต่ความชั่ว ในช่วงสั้นหมายถึง เมื่อกระทำความดี ก็ไม่ทำให้ถึงขนาด ไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ทำจับจด ใช้วิธีการไม่เหมาะสมเรื่องหรือเมื่อประกอบความดีต่อเนื่องมา แต่กลับทำความชั่วหักล้างเสียในระหว่างวิบัติ ๔ นี้ เป็นสิ่งที่จะต้อง

<sup>๒๙</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๓๘ - ๓๓๙.

<sup>๓๐</sup> อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๔๐/๔๕๘.

นำมาประกอบการพิจารณาในเรื่องการให้ผลของกรรม เพราะการปรากฏของวิบาก นอกจากอาศัย เหตุคือกรรมแล้ว ยังต้องอาศัยฐานคือ คติ อุปธิ กาละ และปัจจัยประกอบด้วย<sup>๓๑</sup>

ในขณะเดียวกัน จุดเด่นหรือจุดแข็งที่จะทำให้ได้รับผลกรรมดี และไม่เปิดช่องให้กรรม ชั่วแสดงผล ส่วนประกอบอำนวยช่วยเสริมกรรมดี เรียกว่า สมบัติ ก็มีนัยตรงข้ามกัน<sup>๓๒</sup>

จากการศึกษาพบว่า ชาวผู้ไทย มีคติความเชื่อตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่ว่า หากบุคคลทำกรรมดี ก็จะไปสู่สุคติภพ คือ มนุษย์ และสวรรค์ในระดับโลกียวิสัย ส่วนบุคคล ผู้ทำชั่วยอมไปสู่ทุคติภพ คือ อบายภูมิ ๔ ได้แก่ นรก เปรต สัตว์ดิรัจฉาน และอสุรกาย<sup>๓๓</sup>

#### ๔.๓.๒ หลักศรัทธาของชาวผู้ไทย

คำว่า “ศรัทธา” เป็นภาษาสันสกฤต ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า “สัทธา” มีความหมายโดย พยัญชนะว่า “ทรงไว้พร้อม” หมายความว่า ความเชื่อ ได้แก่ ความมั่นใจในประโยชน์ที่ตนเอง กระทำอยู่ เมื่อกระทำอะไรก็ตาม ต้องมีศรัทธาเป็นปัจจัยสำคัญ แต่การมีศรัทธาจะต้องมีปัญญา กำกับด้วย จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้ว ศรัทธาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิด ซึ่งอาจนำไปสู่ เป้าหมายที่ผิด ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่าศรัทธาที่แท้จริงตามหลักศาสนานั้นมี ๔ ประเภท เรียกว่า “ศรัทธา ๔” ซึ่งว่าด้วยหลักความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ๔ อย่าง<sup>๓๔</sup> ได้แก่

๑. กัมมสัทธา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำ อะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำ ทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความดีความชั่วมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำ ไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วย การกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนาคตโชค

๒. วิปากสัทธา คือ เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่า กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็น เจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็น

<sup>๓๑</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๗ - ๑๗๘.

<sup>๓๒</sup>อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๔๐/๔๕๕.

<sup>๓๓</sup>สัมภาษณ์ แม่คำเขียน ไชยพร , หมอเหยา, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๓๔</sup>อ.สุตต. (ไทย) ๒๓/๔/๓.

ผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

จากการศึกษาพบว่า ชาวผู้ไท มีศรัทธาทั้งในการปฏิบัติตนอยู่ในหลักศีล ๕ และ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่า การทำดีได้ดี<sup>๓๕</sup> การทำชั่วได้ชั่ว คนทำดีไปสู่สุคติภพ และคนทำชั่วไปสู่ทุคติ<sup>๓๖</sup> ทุกคนเชื่อและกลัวต่อบาปบุญไม่กล้าทำบาป แม้ว่าจะนับถือโอบปาติกะ หรือผีแต่ก็ดำรงตนอยู่ในหลักทำนองคลองธรรมเสมอ เช่น เข้าวัด ฟังธรรม ให้ทาน บริจาคทรัพย์แก่ส่วนรวม ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ช่วยเหลือกันและกันเมื่อคราวจำเป็น เช่น ในคราวประสบ อุทกภัย วาตภัย โจรภัย<sup>๓๗</sup> เป็นต้น

#### ๔.๓.๓ ความกตัญญู

ชาวผู้ไท เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นอย่างดีเยี่ยม ดังจะเห็นได้จากการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่อุปปาติกะหรือผีในแต่ละเทศกาลสำคัญของหมู่บ้าน เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสารทไทย (บุญข้าวสาก) วันบุญข้าวประดับดิน<sup>๓๘</sup> เป็นต้น ฉะนั้น ความกตัญญู เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะ คุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดาเป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์ และพืชทั้งหลายด้วย<sup>๓๙</sup>

จากการศึกษาพบว่า ชาวผู้ไท มีความกตัญญูรู้คุณทั้งต่อบุพการีและบรรพบุรุษของตนเอง ดังจะเห็นได้จาก การเลี้ยงดูบุพการีตามหลักทศ ๖ ทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น ชาวผู้ไทยังมีความเชื่อต่ออุปปาติกะหรือผี ซึ่งเชื่อว่า คอยให้ความคุ้มครองดูแลสมาชิกในครอบครัว เช่น การเข้าทำงาน การสอบไล่ของลูกๆ การไปทำงานรับใช้ชาติที่ต่างแดน (ราชการทหาร) ที่ต้อง

<sup>๓๕</sup> สัมภาษณ์ นางอินทวา แสงเทพ, หมอเหยา, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๓๖</sup> สัมภาษณ์ แม่กำลี บุญชาญ, หมอเหยา, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๓๗</sup> สัมภาษณ์ แม่ทองใบ บัวชุม, หมอเหยา, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๓๘</sup> สัมภาษณ์ แม่เต็ม กุลวงษ์, หมอเหยา, ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

<sup>๓๙</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

เสี่ยงภัยอันตราย เป็นต้น ฉะนั้น การสักการะกราบไหว้โอบปาดิกะหรือผีในระดับนี้ จึงเป็นการ  
เกื้อกูลในแง่ของประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย จึงต้องมีความกตัญญูต่อโอบปาดิกะหรือผีที่มีคุณต่อ  
ตนเหล่านั้น<sup>๔๐</sup>

#### ๔.๔ บทสรุป

ชาวผู้ไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนบธรรมเนียม  
วัฒนธรรมและประเพณีของตนเป็นการเฉพาะ คือ การนับถือโอบปาดิกะหรือผีมาแต่บรรพบุรุษ  
เป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว และปัจจุบันก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมในการให้ความสำคัญและ  
ความเคารพยำเกรงต่อโอบปาดิกะหรือผีเหมือนดังในอดีต สืบเนื่องจากว่า ชาวผู้ไท มีคติความเชื่อว่า  
คนเราหากตายไปแล้วจะต้องไปเป็นโอบปาดิกะหรือผี ซึ่งมีอยู่ ๓ ระดับ คือ ผีชั้นสูง ได้แก่ ผีแกน  
หรือผีฟ้าและเจ้าปู่ดลา ผีชั้นกลาง ได้แก่ ผีบรรพบุรุษตลอดจนเจ้าที่ต่างๆ และผีชั้นเลวหรือชั้นต่ำ  
ที่คอยก่อปัญหาให้มนุษย์เดือดร้อนต่างๆ เช่น ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ถูกรบกวนทางฝันคือฝันร้าย  
ทำงานไม่สะดวก สะดุดหรือย้ายบ่อยๆ เป็นต้น ซึ่งชาวผู้ไทเชื่อว่า มาจากโอบปาดิกะหรือผี  
คอยกระทำให้เป็นไป อนึ่ง ผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับโอบปาดิกะหรือผีได้นั้น ก็คือ หมอเหยา  
และเจ้าจ้ำ ซึ่งคอยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนชาวผู้ไทในด้านต่างๆ เช่น การพยากรณ์ทำนาย  
โชคชะตาดีและร้าย การทำงาน การเสี่ยงโชค การเดินทางไกล การสอบถามเรื่องราวต่างๆ ที่ตน  
อยากรู้ เป็นต้น โดยมีหมอเหยาเป็นผู้สื่อสารและมีโอบปาดิกะหรือผีเป็นผู้ให้ข้อมูลที่อยากรู้  
นั้นๆ สิ่งเหล่านี้ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมชาวผู้ไทมาช้านานแล้ว ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ  
ที่เกี่ยวข้อง เช่น การเลี้ยงผีตาแฮก การเลี้ยงเจ้าปู่ดลา ซึ่งเป็นโอบปาดิกะหรือผีที่มีศักดิ์ใหญ่  
(มหศักดิ์) ตามความเชื่อชาวผู้ไท ที่จะทำให้ตนและครอบครัวมีความสุข แต่ทั้งนี้ ความเชื่อและ  
พิธีกรรมก็ควรมีขอบเขตที่จำกัดและชัดเจนว่า มากน้อยเพียงใด เพราะถ้าหากเชื่อโดยขาดปัญญา  
แล้ว ก็จะทำให้ขาดเหตุผลในการดำเนินชีวิตไปแล้ว เพราะว่า พระพุทธศาสนา สอนให้เชื่อเรื่องกฎ  
แห่งกรรม สรรพอย่างมีสติและปัญญา และรู้จักคุณค่าของบุคคลที่ทำไว้แล้วแก่ตนในกาลก่อน

<sup>๔๐</sup> สัมภาษณ์ แม่พูนทอง ธงยศ , หมอเหยา, ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔.